

Тема. **Леся Українка. «Contra spem spero!»** як світоглядна декларація сильної, вольової особистості. Символічність, романтичні образи, образотворчий прийом контрасту.

Призначення поета й поезії, мужність ліричної героїні, автобіографічні мотиви («Слово, чому ти не твердая криця...»).

План уроку

Завдання 1. Аналіз поезії «Contra Spem Spero» (від лат. – «Без надії сподіваюсь»)

Справжнє ім'я: Лариса Петрівна Косач

Історія написання: Хвороба загострюється. Леся Українка хвора, душевні й фізичні страждання не дають спокою, але й у цих умовах юна дівчина (їй 19 років) знаходить силу волі й душевну міць, щоб як людина, поет і громадянин сказати: «**Буду жити! Геть думи сумні!**» Леся Українка утверджувала незламність духу людини й оптимістичним мотивом, і всіма художніми засобами, й експресивним художнім звучанням, коли категоричне «**Ні!**» на початку твору змінилося **рішучим «Так!»** в останній його строфі.

Рік створення: 1890.

Входить до збірки «На крилах пісень» (1893).

Напрямок: модернізм. **Течія:** неоромантизм.

Алюзія в поезії. «Я на гору круту крем'яную / Буду камінь важкий підіймать»

— ці рядки нагадують **міф про Сізіфа**, який такий же важкий камінь намагався закотити на гору.)

Алюзія — стилістична фігура, що містить указівку, аналогію чи натяк на певний історичний, міфологічний, літературний, політичний або ж побутовий факт, закріплений у текстовій культурі або в розмовному мовленні.

Паспорт твору

Літературний рід: лірика.

Вид лірики: медитативна лірика (від лат. *meditativus* – задумливий, замислений) вид лірики, що має характер розмірковування, роздумування, замисленості, авторських вагань.

Жанр: вірш

Художній напрям, стиль: модернізм, неоромантизм (Характерними рисами неоромантизму є прагнення поєднати ідеал з дійсністю, повернути увагу до чуттєвої сфери людини, емоційно-інтуїтивного пізнання світу; усвідомлення індивідуальної і суспільної свободи, піднесення постаті визначного героя, який, зазвичай, є самотнім).

Провідний мотив: заперечення тужливих настроїв, протиприродних молодості, оптимізм людини за будь-яких життєвих ситуацій.

Тема вірша: роздуми про негаразди в житті та сподівання на краще.

Головна ідея: підняття духу та надії на те, що після чорної життєвої смуги буде біла. Вона запевняє, що якщо вірити в добро, коли навіть немає віри, світ змінюється на краще і всі негаразди легше пережити, коли знайти останню краплю надії.

Ліричним героєм є сам автор. У творі ліричного героя можна ототожнити з Лесею Українкою.

Художні особливості: вірш побудований у формі драматичного монологу (із запитаннями й відповідями, зі звертаннями, запереченнями й ствердженнями). Цей монолог передає рух емоцій ліричного героя у бунті проти умов, що душать прагнення молодості повноцінно жити й творити.

В основі поезії — контрастні образи, песимістичні й оптимістичні.

Традиційна символіка:

нічка невидна — символ похмурого життя, суму;

зірка провідна — надія, світло, сподівання;

весна золота — передчуття оновлення;

квітки на морозі — життя наперекір смерті тощо.

Основний пафос вірша — накреслення дій ліричної героїні в перспективі: як житиме, діятиме, з якими перешкодами і як боротиметься, здійснюючи свої прагнення.

Віршовий розмір: тристопний анапест, перехресне римування, рима чоловіча та жіноча

Художні засоби:

- епітети: *хмари осінні, весна золота, молодії літа, думи сумні, вбогім сумнім перелозі, барвисті квітки, сльози гіркі, кора льодовая, кора міцна, весела весна, гора крута крем'яная, камінь важкий, вага страшна, пісня весела, довга нічка, зірка провідна;*
- метафори: *владарка темних ночей;*
- звертання: *гетьте, думи, ви хмари осінні! ; геть, думи сумні!*

Уся поезія побудована на **антитезах**.

Ось деякі із них.

..хочу крізь **сльози сміятись**,

Серед **лиха співати** пісні,

Без надії таки сподіватись

Оксиморон (лат. oxymoron від грец. οξύμωρον — «дотепне дурне») — літературно-поетичний прийом, що полягає у поєднанні протилежних за змістом, контрастних понять, які спільно дають нове уявлення.

Розгляньмо художні засоби, наявні в поезії:

Гетьте, думи, ви хмари осінні!

риторичне звертання, інверсія

То ж тепера весна золота!

епітет, інверсія

Чи то так у жалю, в голосінні

Проминуть молодії літа?

риторичне запитання

Ні, я хочу крізь сльози сміятись,

Серед лиха співати пісні,

оксиморон

Без надії таки сподіватись,

оксиморон

Жити хочу! Геть, думи сумні!

Я на вбогім сумнім перелозі

Буду сіять барвисті квітки,

Буду сіять квітки на морозі,

оксиморон

Буду лить на них сльози гіркі.

у цьому й попередніх абзацах – анафора;

інверсія; епітет

І від сліз тих гарячих розтане

епітет

Та кора льодовая, міцна,

епітет, інверсія

Може, квіти зійдуть – і настане

Ще й для мене весела весна.

епітет

Я на гору круту крем'яную

епітет, інверсія

Буду камінь важкий підіймать

І, несучи вагу ту страшную,

Буду пісню веселу співать.

антитеза

В довгу, темную нічку невидну

Не стулю ні на хвильку очей –

Все шукатиму зірку провідну,

інверсія

Ясну владарку темних ночей.

персоніфікація

Так! я буду крізь сльози сміятись,

Серед лиха співати пісні,

Без надії таки сподіватись,

оксиморони

Буду жити! Геть, думи сумні!

- ✚ Для поезії характерне обрамлення — остання строфа повторює другу.
- ✚ Застосовано прийом градації, де кожна наступна строфа підсилює попередню.
- ✚ Метафора «Я на вбогім сумнім перелозі буду сіять барвисті квітки» свідчить про бажання поетеси прислужитись народові.
- ✚ Назва, що в перекладі з латини означає «без надії сподіваюсь», — оксиморон.
- ✚ У такий спосіб Леся Українка висловлює власне життєве кредо: всупереч хворобі й нещастям обов'язково рухатися вперед. Вона вибирає шлях віри, надії, життєвої активності.

Завдання 2. Аналіз поезії «Слово, чому ти не твердая криця...»

Жанр: громадянська лірика.

Тема: звернення до слова, як до могутньої зброї в руках людини.

Ідея: уславлення міцної зброї, тобто слова, яке в умілих руках перетворюється на меч.

Ліричний герой звертається до слова, як до єдиного, що може її захистити, чим вона може добитися справедливості.

Лірична героїня прагне удосконалити його й передати «месникам дужим».

- ✚ Які життєві обставини дали імпульс для написання твору? Цей вірш Леся Українка написала 25 листопада 1896 року, після того, як у 1984-1985 роках у додаток до Емського указу з'явилися статті, які взагалі забороняли все українське.
- ✚ **Ліричний герой.** Лірична героїня — борець за майбутнє свого народу, зброєю якої є слово. Його вона загартовує для майбутніх месників і сподівається на його силу більше, ніж на силу фізичну.
- ✚ **Образи, символи твору.** Алегорично-символічні образи: слово — гострий меч на катів, іскриста зброя, „щира гартована мова” — клинок, яку героїня „видобує з піхви готова”
- ✚ **Сюжетні лінії.** М. Рильський писав, що якби потрібно було б одним словом виразити творчість Лесі Українки, то цим словом була б боротьба. Саме боротьба за свободу народу словом- мечем — основа сюжету вірша. Його ліричний герой — поет, готовий до подвигу, до найважчих випробувань, борець, зброєю якого є „щира, гартована мова”.

Перша строфа — звернення ліричної героїні до слова, яке повинне підіймати народ на боротьбу, у наступній строфі вона аналізує свою громадянську позицію. У третій строфі лірична героїня говорить про доцільність своєї письменницької праці. У четвертій строфі звучить думка про те, що її „слово” може стати „кращим мечем на катів”. У двох останніх строфах лірична героїня ділиться переконанням, що художнє слово стає міцною зброєю лише тоді, коли його візьмуть дужі месники, задля яких вона і гартує цю свою зброю)

Настрій твору. Настрій мажорний, оптимістичний

Художні засоби

– епітети: *твердая* (криця); *гострий, безжалісний* (меч); *вражі* (голови); *щира, гартована* (мова); (зброя) *іскриста; невідомих* (братів); *месники* (дужі); *хворі* (руки);

– метафори: слово «*зброя іскриста*», «*єдина зброя*», «*меч на катів*», «*щира, гартована мова*»;

- використання алітерацій — р, з, г, ц, ж, д.)
- присутні звернення до слова.

Римування: парне (суміжне).

Віршовий розмір: чотирьохстопний дактиль.

Твір побудований на **персоніфікації**: до свого слова авторка звертається як до живої істоти, порівнюючи його з гострим мечем та іскристою зброєю. Система вдало дібраних епітетів допомагає створити образ слова.

Поетеса вважає, що її слово може бути «*мечем на катів*» не лише в її руках. І коли не залишиться сил у неї, нові месники піднімуть зброю і кинуться одважно до бою:

«Зброя моя, послужи воякам краще, ніж служиш ти хворим рукам!»

Леся Українка розуміє, що боротьба буде нелегкою, будуть поразки і страшні жертви, але це не лякає її.

Слово, чому ти не твердая криця...

*Слово, чому ти не твердая криця,
Що серед бою так ясно іскриться?
Чом ти не гострий, безжалісний меч,
Той, що здійма вражі голови з плеч?
Ти, моя щира, гартована мова,
Я тебе видобуть з піхви готова,
Тільки ж ти кров з мого серця проллеш,
Вражого ж серця клинком не проб'єш...
Вигострю, виточу зброю іскристу,
Скільки достане снаги мені й хисту,*

*Потім її почеплю при стіні
Іншим на втіху, на смуток мені.
Слово, моя ти єдина зброе,
Ми не повинні загинуть обоє!
Може, в руках невідомих братів
Станеш ти кращим мечем на катів.
Брязне клинок об залізо кайданів,
Піде луна по твердинях тиранів,
Стрінеться з брязкотом інших мечей,
З звуком нових, не тюремних речей.
Месники дужі приймуть мою зброю,
Кинуться з нею одважно до бою...
Зброе моя, послужи воякам
Краще, ніж служиш ти хворим рукам!*

Домашнє завдання .

1. Вивчити напам'ять поезію «Contra spem spero»
2. Записати паспорт поетичних творів Лесі Українки «Мріє, не зрадь», «Стояла я і слухала весну...».
3. Підготуватися до тестового опитування з теми «Поезії Лесі Українки»